

Üdvözet a VÁLASZNAK

Örvendetes szimptomának vesszük, hogy az utolsó hetek számos folyóirat megalakulásáról terjengenek hírek. Örvendetes szimptomának tekintjük ezt akkor is, ha az alakuló folyóiratok ideológiai irányai nem egyeznek a miénkkel, sőt szembenállnak vele. Mert a magyar demokratikus fejlődés egyik legnagyobb akadályának tekintettük az értelmiség tekintélyes részének közönyét és fásultságát, makacs hallgatását még olyan kérdésekről is, amelyek kellett, hogy mélyen érintsék. Még a leghelytelenebb véleménynek nyílt kifejezése és megokolása is kevésbé veszélyes, mint elbuvása az ilyen hallgatás mögé. Csakis a demokrácia fontos kérdéseinek őszibte és komoly megvitatása hozhatja létre a helyes viszonyt magyar értelmiség és demokrácia között.

Ezt a fejlődést az mozditja legjobban elő, ha a készülő folyóiratoknak határozottan kifejezett társadalmi és irodalmi irányuk van. Enélkül irodalmi közvélemény nem alakulhat ki. Csak akkor, hogyha a különböző álláspontok nyílt kifejezésre jutnak, hogyha ebben a törekvésben az írók arra kényszerülnek, hogy minden álláspontjuknak összes következtetéseit levonják, hogyha ilyen módon napfényre kerül, hogy bizonyos esztétikai állásfoglalásokból politikailag mi következik és viszont láthatóvá válik, hogy bizonyos társadalmi kérdések ilyen vagy olyan eldöntése mit jelent a művészi kifejezés számára - csak ebben az esetben lesz képes a haladó magyar értelmiség ^{ko} ~~olyan~~ tájékozásra az épülő új világ minden fontos kérdésében, csak akkor tudja megkülönböztetni, hogy mit kell lerombolni, mit megőrizni, sőt nagyra nevelni, hol szükséges gyökeresen új beállítás, hol pedig eddig csak csirában meglévő lehetőségek tudatos kibontakoztatása.

MTA FIL. INT.

Lukács Arch:

A Válasz megjelenése így minden szempontból örvendetes jelenség. Nemcsak az örvendetes, hogy a folyóiratnak már megindulásában pregnáns iránya van, hanem az is, hogy ez az irány határozott állásfoglalást jelent a népi demokrácia mellett. Illyés Gyula szerkesztői előszava világosan kifejezésre juttatja a folyóirat főirányát. "Ez a folyóirat nem igényli, hogy az egész magyar irodalom szócsöve legyen. De nem is egy párt szócsöve. Az irodalomban csak egy rész akar lenni." A főcél, amelyet elérni akar, "a szegény parasztság tökéletes anyagi és szellemi egyenjogósítása." Ennek

a célkitűzésnek a magyar irodalomban régi és dicsőséges hagyományai vannak. És Illyés Gyula helyesen és tömören utal rá ezekre a hagyományokra, ha állandóan a Petőfi nevére helyezi előtérbe. Abban is igaza van, ha itt látja törekvéseinek egységét, a gazdasági és politikai, a kulturális és irodalmi irányzatok egy központba való összefutását. Ennek a hagyománynak éppen Illyés produkciójában mély gyökerei vannak. De amíg ezt a hagyományt a Horthy-rezsim ellen polemikusan, tehát főleg negative hangsúlyozták, a hagyomány általános kellett hogy maradjon, nem tűnhettek ki összes következményei sem politikaiⁱ, sem tisztán irodalmi téren. Itt egyrészt a Petőfi társadalmi és politikai radikalizmusára gondolunk, nem utolsósorban a forradalom magyar nemzeti és a demokrácia nemzetközi jellegének szerves összekapcsolására. Másrészt irodalmilag arra, hogy Petőfi⁶ben összefutottak korának minden irányban leghaladottabb tendenciái. Érdekes lesz ennek a szempontnak mai alkalmazása, mert kétségtelen, hogy ma a művészi "avangardizmus" társadalmi és pszichológiai haladó jellege sokszor felette problematikus.

Illyés, igen helyesen, érzi, hogy az új folyóirat munkássága egyfelől folytatása a réginek, másfelől azonban sokkal fejlettebb viszonyok között magasabb fokon kell azt folytatni. "Ha a föld helyett ezentúl a szövetkezet és a népműveltség lesz az a vissza-visszatérő gondolat, az olvasó megérti: csak a szó változott, a lényeg nem. A társadalmi vívmányok közül csak azokat tekinthetjük érvényes, valóságos, lényegükben megszerzett vívmányoknak, amelyek a szegény parasztságra is érvényesek, amelyek a parasztságig valóságosan is lehetnek." Ha a Válasz ezt a programot igazán következetesen végrehajtja, fel nem becsülhető szolgálatot tesz a népi demokrácia kifejlődésében.

MTA FIL. INT.

Lukács Arch.

Nem akarunk itt formulázásokkal vitatkozni. De szerintünk ebben a helyzetben valamivel több változott meg mint a szó. x Ez a megváltozás abban jut a legpregnansabban kifejezésre, hogy milyen a szegény parasztság eszmei képviselőinek viszonya a városi munkássághoz. Ennek a viszonynak sokak által későn vagy elégtelen való felismerése volt a népi iró mozgalom egyik legfőbb gyengesége, ingadozásainak és eltévelyedéseinek egyik döntő forrása. Örvendetes, hogy Illyés ezt a kérdést ma nagyon világosan

látja: "Szeretnénk elkerültetni a magyar parasztsággal azt a történelminek vélt szakaszt... hogy a föld csak a bankár... vámján át jusson az ismét csak kijétszott és megnyomorított parasztság kezére. Elkerülhetőnek véljük ezt már csak azért is, mert a parasztság harcos társa ma nem a polgár, hanem a munkás." Illyés azt is helyesen látja, hogy ebből a megállapításból a kulturális és irodalmi kérdések új feltevése következik, nevezetesen, hogy a most létrejövő magyar népi kulturának nem kell okvetlenül keresztülmennie a műveltség ugynevezett kispolgári szakaszán. Ennek a helyes gondolatnak konkretizálása azt hisszük sok termékeny vitára fog alkalmat adni. Illyés elismeri a munkások politikai fölényét, azt hiszi azonban, hogy irodalmilag a parasztság van kedvezőbb helyzetben. Ez utóbbi állítás mellett nem egy érv szól, ha azt kizárólag magyar viszonylatban tekintjük. Másképpen áll azonban a dolog, ha a munkásirodalom nagy nemzetközi jelenségeit, Gorkijt vagy Andersen Hexót nézzük. Illyés azonfelül itt teljesen elhanyagolja a munkáskultúra világnézeti egységes és átfogó tendenciáit szemben a parasztságból kinövő világnézeti/ törekvések kaotikus és nem egyszer a reakció felé ingadozó irányzataival. Azt hisszük, hogy éppen ezen a területen számos termékeny és megtermékenyítő vitára van kilátás.

A Válasz, mint kiemeltük határozott egyoldalúsággal a szegény parasztság oldaláról akarja az összes kérdéseket tekinteni. Ez ellen, ismételjük, nem emelhető kifogás. A "getrennt ~~xxxx~~ marschieren, vereint sich schlagen" sztratégiai elve a politikában is, a kultúra területén is igen sokszor felette hasznos lehet. De csak akkor, ha az elválasztódás nem történik tulságos mereven, ha a szegény parasztság eszmei képviselői, anélkül, hogy önállóságukat feladnák, elsajátítják azt a munkáskulturából, amire saját harcukhoz mulhatatlanul szükségük van. Előbb említettük, a munkásvilágnézet egységes és átfogó jellegű. Ennek szubjektive szilárdság és határozottság a következménye, aminek döntő politikai következményei vannak, ha az ideológusnak népszerűtlen álláspontot kell képviselnie, ha az ér ellen kell usznia. Ebben a tekintetben vannak bizonyos aggályaink a Válasz programját illetően. Röviden kifejezve: tartunk tőle, hogy a népi írók bizonyos régi hibái, sokszor kifejezésre jutó tartástalanságuk nem

tér-e vissza magasabb szintvonalon?

Ezt az aggályunkat megerősíti Bibó István cikke: Békeszerződés és demokrácia. Ebben a cikkben a helyes megállapítások egész sora található. Bibó cikkéből a helyes álláspont kitűnő rövid népszerűsítése volna összeállítható. Csak néhány fontosabb helyen fogok idézni: "Horthynak és kormányzásának a békeszerződés alakulásáért való elsőrendű felelőssége tehát ma már ugyszólván történeti érvénnyel leszögezhető. Nyugodtan elmondhatjuk és újból meg újból el is kell mondanunk, hogy ezt a békeszerződést Horthy Miklósnak és kormányrendszerének köszönhetjük." És ennek a megállapításnak Bibó le is vonja következményeit: "Ha ezenek a cselekedeteknek az erkölcsi mérlegével és a belőlük-folyó felelősséggel kapcsolatban vetjük fel azt a kérdést, hogy megérdemelte-e Magyarország azt amit kapott és azt amit kap, akkor erre jó lélekkel csak azt felelhetjük, hogy megérdemelte... Semmiféle szó nem elég erős ennek a felelősségnek a leszögezésére és gonosz bűn a magyarság erkölcsi jövőjével szemben minden olyan biztatás, mely a történetek feletti szégyenkezés intenzitását mások akkori vagy mai viselt dolgaira való utalással a legkisebb mértékben is csökkenten¹ próbálja. Bibó azt is helyesen állapítja meg, hogy Keleteurópában a demokratizálódásnak éppen minálunk "a legnagyobbak a nehézségei, legtöbb az akadálya és a legsúlyosabbak a teherterételei". És ehhez kapcsolódva helyesen és világosan kifejti: "a magunk dolgában le kell szégeznünk tisztán és világosan, hogy nekünk nem az angolszászok, az oroszok vagy a csehek kedvéért kell demokratáknak lenni, nem is területi kérdéseink mikénti eldöntéséért, hanem mindezekről függetlenül egyesegyedül magunkért, a magunk népéért".

Ezekben az idézetekben egy kitűnő és világos cikk körvonalai láthatók. És Bibó ezenfelül még élesen állást foglal a magyar elhagyatottság, a "tragikus életérzés" "vészes és üres" frazeológiájának fel-támadása ellen. Kiemeli "hogy ez a társtalanság nem valami kozmikus, sorsszerű vagy alkati adottság, hanem nagyon is összefügg az ellenszenvnek azzal a légüres terével, mely körülöttünk keletkezett, amely bizonyos részben csak szerencsétlenségünk, nagyobb részben azonban bűnünk is."

Bibó ezt a helyes felfogást szeretné közönségének ^{vel} megértetni. Megállapítja azonban, hogy a Horthy-rendszer felelőssége leszögezésének "csökkenő erejű visszhangot kelt csupán," sőt a közvélemény egy része "mondhatnánk unja a Horthyék felelősségének kizárólagos hangoztatását". Itt nyilvánvalóvá válnak Bibó legnagyobb erényei és gyengeségei. Erénye, hogy finoman reagál közönségének hangulataira. Ha ez az érzékenység abban nyilvánulna meg, hogy előadása hangjában, módszerében tekintettel lenne ezekre a hangulatokra és ezeket igyekezne fent idézett helyes megállapításai irányában átformálni, úgy lelkesen helyeselnék ezt a finom felvevőképességet a tömeghangulatok iránt. ~~Ritkán~~ Bibóban azonban rögtön meg nyilvánul a fent bírált tartástalanság, a hang átcsap tartalommá, az érzékenységből koncesszió lesz, behódolás a közönség helytelen, sőt reakciós előítéletei előtt. Így Bibó az utoljára idézett mondatot így fejezi be: "s ez bizonyos fokig érthető is." Teszi ezt annak ellenére, hogy más helyen egészen világosan látja annak az ellentállásnak, amely előtt behódol, társadalmi hátterét: "Ezek a hangok egyik oldalról kétségtelen olyanok szájából hangzanak a legerősebben, akiknek ~~xxxx~~ nem tulajd a lelkiismeretük a magyarság történelmi felelősségének reájuk eső hányada ~~xxxxxxxxxxxx~~ tekintetében". Így bonyolódik Bibó egyik ellentmondásból a másikba, egyik következtetlenségből a másikba s ennek a zavarosságnak az a legfőbb baja, hogy nemcsak legyengíti helyes megállapításait, hanem - akarata ellenére - támogatásban részesíti a békekötés körüli fellendülő reakciós sovániszta demagógiát. Ide tartozik az, hogy ő is beáll azoknak a kórusába, akik például Révai József karácsonyi cikkében keresik egyik okát külpolitikai propagandánk sikertelenségének. Pedig Bibó itt is világosan látja a helyzetet, látja, hogy a különböző magyar cikkek vagy memorandumok nem hivatkozhatnak "olyan döntő tényre, amelyet az ügy sorsá eldöntő világpolitikai személyek ne ismernének, alig-alig hívhatja fel a figyelmet olyan következményekre, amelyeket azok a maguk lelkiismerete és elrelátása szerint ne látnának maguk/is előre.

MTA FIL. INT.

Lukács Arché

Mit jelentenek most már ezek az ingadozások és kinek a nevében történnek meg? Vajjon igazán a szegény parasztság nevében? Aligha. Sőt